

INVENTOINTIRAPORTTI

Porvoo

Kulloo, Kilpilahti ja Mickelsböle.

Osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa ja Petro Pesonen

Tiivistelmä

Porvoon Kulloon, Kilpilahden ja Mickelsbölen alueille suunnitellaan uutta osayleiskaavaa ja siihen liittyvänä selvitystyönä kaava-alueella tehtiin arkeologinen inventointi. Alueen koko oli 63 km². Inventoinnin kenttätyöosuus tehtiin loka-marraskuussa 2015, yhteensä 10 päivän ajan. Inventoinnin suoritti tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista.

Kaava-alueelta tunnettiin ennen inventointia 22 kiinteää muinaisjäännettä, 10 muuta kulttuuriperintökohdetta, 29 mahdollista muinaisjäännettä ja 8 kivikautista löytöpaikkaa. Mahdolliset muinaisjäännekset olivat historiallisten karttatietojen perusteella muinaisjäännesrekisteriin lisättyjä kohteita, lähinnä historiallisia asuinpaikkoja, joihin ei ollut tehty maastotarkastusta. Inventoinnissa tarkastettiin kaikki tunnetut kohteet ja määriteltiin mahdolliset muinaisjäännekohteet joko kiinteiksi muinaisjäännekohteiksi tai muiksi kulttuuriperintökohteiksi inventointihavaintojen mukaan. Useimmat historialliset asuinpaikat ovat edelleen asuttua rakennettua ympäristöä, joten ne määriteltiin muiksi kulttuuriperintökohteiksi. Muutamia kohteita olivat rakentamattomia ja niistä löytyi rakenteita, joiden perusteella ne määriteltiin kiinteiksi muinaisjäännekohteiksi. Inventoinnissa löytyi 8 uutta kohdetta, ne ajoittuvat keskiaikaan tai historialliseen aikaan, mm. asuinpaikkoja ja rajamerkkejä.

Inventoinnin tuloksena alueelta tunnetaan nyt 30 kiinteää muinaisjäännettä, 39 muuta kulttuuriperintökohdetta ja 8 kivikautista irtolöytöpaikkaa.

Arkistotiedot

Tutkimus:	Porvoo, Kulloo, Kilpilahti ja Mickelsböle. Osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi.
Tutkimuksen suorittaja:	Vesa Laulumaa/ Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Arkeologiset kenttäpalvelut
Tutkimuksen tilaaja:	Porvoon kaupunki, PL 23, 06101 Porvoo
Tutkimusalueen laajuus:	63 km ²
Kenttätöaika:	10 kenttätöpäivää 8.10.–4.11.2015 aikana
Löydöt:	-
Valokuvat:	AKDG4533-4595

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle.

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	3
4. Yhteenveto	6
5. Kuvaluettelo	8
6. Lähteet	10

Yleiskartta inventointialueen kohteista

Liite: Kohdekuvaukset

Kannen kuvat Vesa Laulumaa ja ote Jonas Bonejin kartasta vuodelta 1762

1. Johdanto

Porvoon kaupunki valmistele uutta osayleiskaavaa Kulloon, Kilpilahden ja Mickelsbölen alueelle. Käynnissä on myös Sköldvikin (Kilpilahti) osayleiskaavan uusiminen, johon liittyy em. kylien lisäksi myös Svartbäckin mantereen puoleiset osat. Kaavatöitä varten alueelta tarvittiin päivitetty arkeologinen inventointi. Porvoon kaupungin edellinen laajempi arkeologinen inventointi on peräisin vuodelta 1994 (Sirkka-Liisa Seppälä) ja tiedoiltaan vanhentunut. Tietoja on päivitetty uusien kaavoitusten myötä, mm. Pellingin ja Onaksen saaristojen osalta.

Kilpailutuksen jälkeen Porvoon kaupunki valitsi inventoinnin tekijäksi Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut. Tutkija Vesa Laulumaa teki inventoinnin kenttätöosuuden 8.10.–4.11.2015 yhteensä 10 työpäivän ajan.

2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria

Inventointialue käsittää Porvoon Kulloon, Kilpilahden ja Mickelsbölen kylät sekä Svartbäckin kylän mantereen osat. Inventointialueen koko on 63 km², josta vesialueita on 9 km² (ks. kartta alapuolella). Saaria vesialueilla on vain kaksi Illvarden ja Käringen, lisäksi on muutama pieni luoto. Alue on maaseutumaista, lukuun ottamatta Kilpilahden noin 8 km² kokoista teollisuusaluetta, jota toimii Nesteen jalostamo ja monia muita teollisuusalan yrityksiä. Asutus on sijoittunut peltoalueiden tuntumaan, samoilla paikoilla on usein satojen vuosien asutusjatkumo.

Inventointialueen sijainti

Inventointialueen maaperä on suureksi osaksi kallioista. Varsinkin Kilpilahden alue koostuu suurimmaksi osaksi kallioalueista. Näillä alueilla metsätyyppinä on kuivahko kangasmetsä. Alueen pronssi/rautakautiset

hautaröykkiöt sijaitsevat pääosin näillä kallioalueilla, yleensä ne on kasattu korkean kallion päälle ja sijaitsevat edelleenkin meren tuntumassa. Kallioiden ohella vallitseva maaperätyyppi on savi. Savikot levittäytyvät Kullon ja Mickelsbölen alueelle ja ne ovat lähes poikkeuksetta nykyisiä peltoja. Peltoaueita rikkovat kallioiset mäet ja kumpareet, joiden sivuun keskiaikaiset ja historialliset asuinpaikat ovat syntyneet. Usein savikkojen keskellä virtaa uoma, kuten Kullobäcken tai Mustijoki, joiden varteen asutusta on myös keskittynyt. Maaperältään hiekkaisia tai hienoainesmoreenialueita on alueella vain paikoitellen, suurin tällainen on Mickelsbölen ja Sipoon rajan tuntumassa.

Jääkauden jälkeinen maankohoaminen on vaikuttanut myös Suomenlahden rannikolla, jossa kohoaminen on kuitenkin huomattavasti hitaampaa kuin Pohjanlahdella. Porvoon tienoilla maankohoaminen on nykyisin noin 3 mm vuodessa, Pohjanmaalla se on suurimmillaan 9 mm vuodessa. Inventointialueen korkeimmat kohdat ovat 50–60 metriä merenpinnan yläpuolella ja ne ovat paljastuneet jo kivikauden varhaisvaiheessa Ancy-lusjärven aikana. Ancy-lusjärveä seuranneen Litorina-meren korkein ranta on noin 30–32 metrin korkeudella ja ajoittuu noin 5000 ennen ajanlaskun alkua. Rantavaiheiden tarkka ajoitus on edelleen hieman ongelmallinen Suomenlahden alueella, koska maankohoamisen vauhti on voinut paikallisesti vaihdella ja lisäksi tuhansien vuosien kuluessa on ollut todennäköisesti useita tulvavaiheita, niin sanottuja transgressioita. Inventointialueelta tunnetaan 8 kivikautista irtolöytöpaikkaa ja yksi asuinpaikka. Näiden korkeus on kuitenkin vain noin 20 metriä mpy, joten ne ajoittuvat kivikauden loppupuolelle.

Pronssikauden (n. 1500–500 eaa) asukkaat ovat jättäneet jälkeensä yhteensä 11 hautaröykkiötä inventointialueelle. Röykkiöt on yleensä kasattu korkeiden kallioiden päälle, selvästi kyseisen ajanjakson merenrantaa korkeammille paikoille. Useimmat röykkiöt ovat nykyisen merenrannan tuntumassa, Kilpilahden rantakallioilla. Pari röykkiötä on Mickelsbölen alueella. Röykkiöitä ei ole tutkittu ja on mahdollista, että osa niistä on rautakauden alkupuolelta (500 eaa – 500 jaa). Röykkiöt ovat usein kookkaita, halkaisijaltaan noin 10 metrisiä. On todennäköistä, että isoissa röykkiöissä on useita hautauksia. Alkuperäinen haudaus on useimmiten keskellä, mutta sen jälkeen on vainajia haudattu röykkiön laidoille. Hautaröykkiöt ovat voineet olla käytössä pitkän aikaa, esim. saman suvun kalmistona. Pronssi- tai rautakautisia asuinpaikkoja ei alueelta tunneta, niitä ei tullut esiin myöskään vuoden 2015 inventoinnissa. Muualla Suomessa on havaittu, että hautaröykkiöt sijaitsevat usein asuinpaikkojen tuntumassa, mutta esimerkiksi Kilpilahden alueella on aika vaikea löytää kallioisen maaperän takia sopivia maastonkohtia röykkiöiden läheltä asumista ajatellen.

Kuva 1. Hautaröykkiö Illvardenin saarella

Varhaisimmat historialliset lähteet alueelta ovat 1500-luvun verokirjoissa. Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluettelon mukaan Svartbäckissä on ollut 8 taloa, Sköldvikissä 4, Kulloossa 16 ja Mickelsbölessä 8. Varhaisimmat kartat ovat puolestaan vasta 1600-luvun lopulta, niiden perusteella peltoviljelyä ja niittyjä alueella on ollut jo paljon. Parhaat asumiseen sopivat paikat ovat olleet todennäköisesti asuttuja jo keskiajalta saakka. Rautakautisten löytöjen ja asuinpaikkojen puuttumisen takia on mahdoton sanoa, periytyykö kylien asutushistoria jo sieltä saakka.

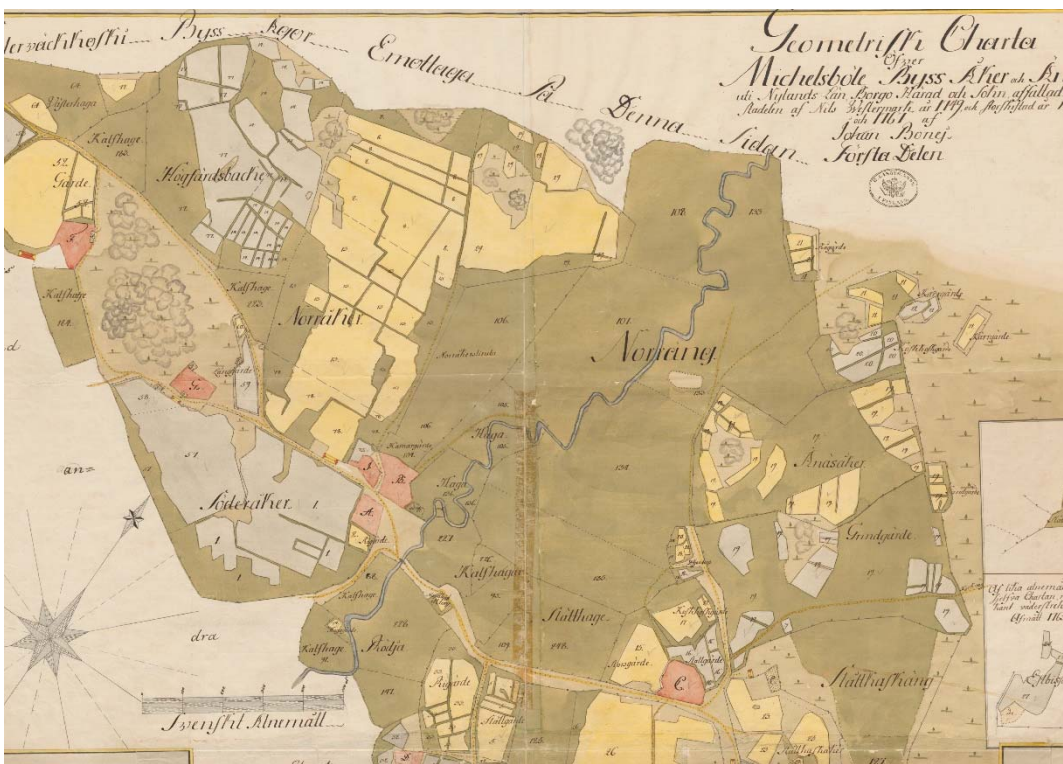
Kuva 2. Samuel Broteruksen Kulloon kylää esittävä kartta vuodelta 1691 on vanhimpia karttoja inventointialueelta

3. Inventoinnin kulku ja tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat Museoviraston arkistossa säilytettävät inventointi- ja tarkastusraportit, arkeologisia kaivauksia inventointialueiden kohteissa ei ole koskaan tehty. Inventointikertomuksista kattavin on Sirkka-Liisa Seppälän *Porvoon ja Porvoon maalaiskunnan muinaisjäännösinventointi* vuodelta 1994. Tätä selvästi vanhempi on Marita Munckin ja Berit Boströmin inventointi *Borgå sockens fasta fornlämningar samt förteckningar över fynd från förhistorisk tid*, joka on vuodelta 1933. Vaikka kyseessä on

vanha selvitys, niin sen avulla päästiin kuitenkin kiinni Storjätunin kohteeseen, joka oli vuonna 1933 arvioitu tuhoutuneeksi pronssikautiseksi hautaröykkiöksi. Røykkiökivistä oli nimittäin tehty kansalaissodan aikana kivinen suojaopetero. Kohteen tarkastuksessa vuonna 2015 voitiin todeta, että kyseinen rakenne luokitellaan nykyisin muinaisjäänökseksi ja røykkiön pohjakiveystäkin oli itse asiassa vielä hieman jäljellä kalliolla. Muut arkistolähteet olivat tarkastuskertomuksia yksittäisistä kohteista. Inventointialueeseen suoraan liittyvää lähdekirjallisuutta oli aika vähän. Lähinnä käytiin läpi Göran Selenin *Porvoon pitäjä kautta aikojen* ja Anja Katajiston historiikka *Wanha Sköldvik*.

Laajin ja tärkein arkistolähteiden aineisto oli Kansallisarkiston historiallinen kartta-aineisto. Inventoinnissa käytiin läpi noin 100 historiallisen ajan karttaa, jotka liittyvät alueeseen. Varhaisimmat ovat 1600-luvun loppusta ja 1700-luvun alusta Samuel Broteruksen tekemät maakirjakartat. 1700-luvun loppupuolelta on olemassa useita Timothy Winterin ja Jonas Bonejin tekemiä karttoja varsinkin Kulloon ja Mickelsbölen alueelta. Maankäytön jatkuvuutta historiallisilla asuinpaikoilla seurattiin nykypäivään asti 1800-luvun pitäjän karttojen ja Senaatin kartaston sekä 1900-luvun peruskarttojen avulla.

Kuva 3 Ote Jonas Bonejin tekemästä Mickelsbölen kartasta v. 1749–1767

Erikoistutkija Veli-Pekka Suhonen oli vienyt muutamia vuosia sitten Porvoon historiallisia asuinpaikkoja muinaisjäänösrekisteriin historiallisen kartta-aineiston perusteella. Ne oli luokiteltu mahdollisiksi muinaisjäänöksiksi sillä maastotarkastuksia Suhonen ei tehnyt. Historiallisen kartta-aineiston analyysin perusteella ja vertaamalla nykytilanteeseen voitiin todeta, että suurin osa ns. kylätonteista on ollut asutettuna viimeistään 1700-luvulta, todennäköisesti jo 1500-luvulta asti.

Esivalmistelujen jälkeen kenttätöitä tehtiin 8.10.–4.11.2015 yhteensä 10 kenttätyöpäivää. Työn ”repaleisuuteen” vaikuttivat muut samanaikaiset projektit. Porvoon inventointialueen ollessa vain puolen tunnin matkan päässä Helsingistä, jossa inventoija asuu, oli mahdollista tehdä työtä pätkittäin. Inventoinnin maasto-olosuhteet olivat kohtalaiset ja ne paranivat syksyn edetessä. Syyskuun lopussa ja lokakuun alkupuolella kasvillisuus oli vielä melko rehevää leudon syksyn takia ja havaintojen teko maastossa oli välillä hankalaa. Inventoinnin loppua kohden lehtipeite oli kadonnut puista ja ruoho ym. aluskasvillisuus oli alkanut lakoamaan helpottaen

havaintojen tekoa. Suurin osa pelloista oli kyntämättä vielä lokakuun lopulla, joten ns. pintapoiminta jäi hyvin vähäiseksi. Se olisi osaltaan auttanut mm. kivikautisten ja keskiaikaisten asuinpaikkojen tarkastamisessa. Inventoinnin loppupuolella päivän lyhyys alkoi jo rajoittaa tehokasta työaikaa.

Ennestään tunnettujen kohteiden tarkastuksessa käytiin läpi kohdetta koskevat aiemmat tutkimukset ja niissä tehdyt havainnot kohteen säilyneisyydestä ja laajuudesta. Maastossa kohdetta arvioitiin aiempien tulosten ja inventointihavaintojen valossa. Kohteiden paikkatiedot tarkastettiin ja niiden laajuus arvioitiin inventointihavaintojen, esim. rakenteet ja topografia, ja aiempien tutkimustulosten perusteella (esim. koekai-vaukset). Paikkatiedot tallennettiin Garmin Montana gps-laitteella ETRS-TM35FIN koordinaattijärjestelmään.

Noin puolet tarkastetuista kohteista oli historiallisen ajan asuinpaikkoja, jotka oli merkitty rekisteriin mahdollisina muinaisjäänöksinä eikä niissä ollut aiemmin tehty maastotarkastusta. Inventoinnin kannalta tällaiset kohteet olivat hankalia ja työläitä. Kohteiden historiallinen kartta-aineisto ja muut lähteet oli ensin tarkistettava, jonka jälkeen kohde täytyi tarkastaa maastossa. Historiallisten karttojen ja arkistolähteiden analyysin perusteella yleensä jo voitiin havaita, että keskiaikaisen tai historiallisen ajan kylätontin kohdalla asutus on pysynyt samalla paikalla, yleensä mäen laidalla tai päällä, vuosisatojen ajan, ja että paikka on edelleenkin rakennettu ja asuttu, useimmiten maatilakeskus. Kohteiden maastotarkastuksessa löytyi harvoin jälkiä mahdollisista keskiaikaisista tai historiallisista rakenteista. Niitä etsittiin myös nykyisin rakennetun alueen ympäristöstä, esim. peltojen laidassa olevilta mäen nypylöiltä. Mahdolliset muinaisjäänökset luokiteltiin tarkastuksen jälkeen muiksi kulttuuriperintökohteiksi mikäli rakenteita tai muuta muinaisjäänökseen viittaavaa ei havaittu. Vain kahdessa kohteessa löytyi rakenteita, jotka antoivat aiheen muuttaa kohteet kiinteiksi muinaisjäänöksiksi. Muihin kulttuuriperintökohteisiin tehtiin aluerajauksia silloin kuin tarkastuksen perusteella saattoi olettaa, että vanhempia kulttuurikerroksia tai rakenteita on mahdollisesti säilynyt, vaikkei maanpinnalla siitä merkkejä olekaan. Nämä kohteet ovat yleensä harvaan rakennettuja tai rakennuskannaltaan vanhoja tilakeskuksia. Näissä kohteissa mahdollisten kulttuurikerrosten ja rakenteiden säilyneisyys ja laajuus on tarpeen selvittää koekai-vauksilla suojeluviranomaisten harkinnan mukaan.

Kivikautiset irtolöytöpaikat tarkastettiin myös. Ne olivat yleensä jo aiemmin tarkastettuja, useita niistä oli tarkastanut tutkija Kaarlo Katiskoski Museovirastosta 1990-luvun alussa. Kaikki kohteet sijaitsevat pelloilla, joten kyntämättömillä pelloilla niistä ei voitu tehdä lisähavaintoja. Löytöpaikoilta voi olla ehkä löydettävissä myös asuinpaikan jäännöksiä, mutta säilyneisyyden ja laajuuden tarkastaminen potentiaalisilla alueilla vaatii koekai-vauksia

Pronssikautisten hautaröykkiöiden (11 kpl) tarkastuksissa todettiin, että kohteet ovat pysyneet muuttumattomina vuoden 1994 inventoinnin jälkeen. Osa niistä onkin hyvin suojattu (5 kpl), sillä ne sijaitsevat Kilpilahden aidatulla ja vartioidulla teollisuusalueella. Röykkiöt tarkastettiin yhden päivän aikana, mukana oli Neste Oyj:n kiinteistöpäällikkö Niko Pihlman.

Kohteiden vanhat paikkatiedot pitivät hyvin paikkansa. Ainoa suurempi virhe oli Åkerbacken pronssikautisen röykkiön sijainnissa. Peruskartan muinaisjäänösmerkki ja myös Museoviraston muinaisjäänösrekisterin koordinaattipiste oli n. 150 metriä virheellinen.

Vanhojen kohteiden tarkastuksen lisäksi alueella tehtiin normaali yleiskaavatasoinen inventointi. Inventoinnin tuloksena löytyi 8 uutta muinaisjäänöskohdetta. Niistä kolme on kylien välisiä rajamerkkejä, jotka voivat olla peräisin jo keskiajalta. Näistä erikoisin on Rännarsten Kulloon, Mickelsbölen ja Sipoon rajalla. Rännarsten (kuva 4) on suuri siirtolohkare, jonka ympärille on tehty kivilatomuksia ja kasoja osoittamaan rajan suuntaa. Pieniä muutaman metrin välein olevat viittakivikasat ulottuvat jopa 200 metrin päähän itse rajakivestä. Lisäksi löytyi neljä historiallista asuinpaikkaa, joista torpan paikkoja oli kolme, nämä luokiteltiin muiksi kulttuuriperintökohteiksi. Yhden asuinpaikan ikää ei voitu määritellä historiallisten karttojen perusteella, siihen liittyi

kuitenkin rakenteina kivijalkoja ja kellari, joten se määriteltiin kiinteäksi muinaisjännökseksi. Yksi löytyneistä kohteista oli Storjätunin puolustusrakenne, joka mainittiin jo aiemmin.

Kuva 4. Rännarsten. Rajamerkki Kulloon, Mickelsbölen ja Sipoon rajalla

4. Yhteenveto

Porvoon Kulloon, Kilpilahden ja Mickelsbölen alueella tehtiin osayleiskaavan selvityksiin liittyen arkeologista inventointia 10 päivän ajan loka-marraskuussa 2015.

Kaava-alueelta tunnettiin ennen inventointia 22 kiinteää muinaisjännöstä, 10 muuta kulttuuriperintökohdetta, 29 mahdollista muinaisjännöstä ja 8 kivikautista löytöpaikkaa. Mahdolliset muinaisjännökset olivat historiallisten karttatietojen perusteella muinaisjännösrekisteriin lisättyjä kohteita, lähinnä historiallisia asuinpaikkoja, joihin ei ollut tehty maastotarkastusta. Inventoinnissa tarkastettiin kaikki tunnetut kohteet ja määriteltiin mahdolliset muinaisjännöskohteet joko kiinteiksi muinaisjännöksiksi tai muiksi kulttuuriperintökohteiksi inventointihavaintojen mukaan. Useimmat historialliset asuinpaikat ovat edelleen asuttua rakennettua ympäristöä, joten ne määriteltiin muiksi kulttuuriperintökohteiksi. Kiinteistä muinaisjännöksistä 11 on pronssi- tai rautakausia hautaröykkiöitä, niiden todettiin olevan samassa tilassa kuin vuoden 1994 inventoinnissa. Inventointiaikaan pellot olivat kyntämättä, joten kohteiden havainnoinnissa ei päästy tekemään ns. pintapöimintää pelloilta. Inventoinnissa löytyi 8 uutta kohdetta, joista 4 on historiallista asuinpaikkaa, 3 keskiaikaista tai historiallisen ajan rajamerkkiä ja 1 puolustusrakenne ensimmäisen maailmansodan ajalta.

Inventoinnin tuloksena alueelta tunnetaan nyt 30 kiinteää muinaisjäännöstä, 39 muuta kulttuuriperintökohdetta. Ne jakaantuvat tyypeittäin seuraavasti.

Kiinteät muinaisjäännökset

Kivikautinen asuinpaikka 2 kpl
Pronssi/rautakautisen hautaröykkiöt 11 kpl
Keskiaikaiset/historialliset asuinpaikat 6 kpl
Historiallinen puolustusvarustus 1 kpl
Historialliset louhokset 3 kpl
Keskiaikaiset/historialliset rajamerkit 5 kpl
Historiallinen vesimylly 1 kpl
Historiallinen kivirakenne (ryssänuuni) 1 kpl

Muut kulttuuriperintökohteet

Historialliset asuinpaikat (kylät, torpat, kartanot) 35 kpl
Historialliset rajamerkit 4 kpl

Lisäksi alueelta tunnetaan 8 kivikautista irtolöytöpaikkaa.

Helsingissä 18.12.2015

Vesa Laulumaa

5. Kuvaluettelo

- AKDG4533_1 Storholmen, pronssikautinen hautaröykkiö, kuva koillisesta
- AKDG4533_2 Storholmen, pronssikautinen hautaröykkiö, kuva lounaasta
- AKDG4533_3 Storholmen, pronssikautinen hautaröykkiö, kuva pohjoisesta
- AKDG4533_4 Storholmen, pronssikautinen hautaröykkiö, kuva lännestä
- AKDG4534_1 Pedarsändan 2, kivilouhosta tien pohjoispuolella, kuva luoteesta
- AKDG4534_2 Pedarsändan 2, kivilouhosta tien pohjoispuolella, kuva lounaasta
- AKDG4535_1 Pedarsändan, matala röykkiökiveys, kuva lounaasta.
- AKDG4536_1 Pedarsändan 3, läntisempi kuoppa. Kuva lännestä.
- AKDG4536_2 Pedarsändan 3, sementtisen laiturin jäänteitä rannassa. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4536_3 Pedarsändan 3, itäisempi kuoppa, jonka keskellä uunimainen rakennelma. Kuva luoteesta.
- AKDG4537_1 Svartbäck Nybondas 2, kivisilta kuva kaakosta.
- AKDG4538_1 Svartbäck Nikuviken 2, lohkareet, joissa porausjälkiä, kuva kaakosta
- AKDG4539_1 Svartbäck Lillviken 2, rajamerkki kuvattuna lännestä
- AKDG4540_1 Svartbäck Lillviken 1, rajamerkki, kuva luoteesta.
- AKDG4541_1 Klobbudden, hautaröykkiö kuvattuna koillisesta
- AKDG4542_1 Svartbäck Nikuviken 1, lohkareet joissa porausjälkiä. Kuva idästä
- AKDG4543_1 Svartbäck Nybondas 1, rajamerkki. Kuva lännestä
- AKDG4544_1 Svartbäck (Svartbäck) Nikuby, kivijalan jäännöksiä on säilynyt tien pohjoispuolisessa koivikossa. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4545_1 Svartbäck (Svartbäck) Neder-Kärrby kuvan vasemmassa laidassa ja Svartbäck (Svartbäck) Over-Kärrby kuvan keskellä oleva tilakeskus. Kuva kaakosta.
- AKDG4546_1 Svartbäck Överkärras, rajamerkki. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4547_1 Telegrafberget. Röykkiö 2 kalliopainanteessa, kuva lännestä
- AKDG4547_2 Telegrafberget. Röykkiö 3, kuva idästä
- AKDG4547_3 Telegrafberget. Röykkiö 4, kuva idästä
- AKDG4547_4 Telegrafberget, röykkiö 1, kuva idästä.
- AKDG4548_1 Yrjäs, kivikautinen asuinpaikka pellolla. Kuva lännestä.
- AKDG4549_1 Malmen. Kiviröykkiö kuvattuna idästä.
- AKDG4550_1 Kullo, torppa 1, kuva pohjoisesta.
- AKDG4550_2 Kullo torppa 1, kuvat koillisesta.
- AKDG4551_1 Kullo gård, kuva pohjoisesta.
- AKDG4552_1 Kullo Jontas, kuva etelästä.
- AKDG4553_1 Kullo torppa 2, kuva etelästä.
- AKDG4554_1 Kullo torpat 3-4, kellarin kiviseinät, kuva etelästä.
- AKDG4554_2 Kullo torpat 3-4, rakennuksen kivijalkaa, kuva koillisesta.
- AKDG4555_1 Kullo Grejus, kohde edessä olevalla metsittyneellä kumpareella. Kuva etelästä.
- AKDG4555_2 Kullo Grejus, kivijalan kulmaa, kuva kaakosta.
- AKDG4555_3 Kullo Grejus, rakennuksen kivijalka pellon laidassa. Kuva idästä.
- AKDG4555_4 Kullo Grejus, kivijalan kulmaa, kuva luoteesta.
- AKDG4555_5 Kullo Grejus, kohde on pahoin pusikoitunut. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4556_1 Kullo Andersas, kuva idästä.
- AKDG4557_1 Kullogård, kivikautinen irtolöytöpaikka pellolla. Kuva idästä.
- AKDG4558_1 Kulloon urheilukenttä, kivikautinen irtolöytöpaikka pellolla, kuva idästä.
- AKDG4559_1 Rapså kern, kivikautinen irtolöytöpaikka, kuva kaakosta.
- AKDG4560_1 Kullo Sisbacka, kuva kaakosta.
- AKDG4561_1 Lill-Bondas, kivikautinen irtolöytöpaikka. Kuva lännestä.
- AKDG4562_1 Nya Sköldvik, ilmeisti navetan kivijalka, kuva etelästä.
- AKDG4562_2 Nya Sköldvik, rakennuksen kivijalka, kuva luoteesta.

- AKDG4562_3 Nya Skölvik on pahoin pusikoitunut, kuva idästä.
- AKDG4562_4 Nya Sköldvik sijaitsee kuvan keskellä olevalla mäellä, jonka läpi johtaa tie. Kuva idästä.
- AKDG4563_1 Rantakylä, rajamerkki kuvattuna koillisesta.
- AKDG4564_1 Kullo Nyby, kuva etelästä.
- AKDG4565_1 Kullo Backas, kuva luoteesta.
- AKDG4566_1 Nygård, kivikautinen löytöpaikka. Kuva luoteesta.
- AKDG4567_1 Norråkern. Kivikautinen asuinpaikka pellolla. Kuva idästä.
- AKDG4568_1 Snickars Åkerbacka, pienempi rökkiö on heinikon peitossa hakkuuaukealla. Kuva idästä.
- AKDG4568_2 Snickars Åkerbacka. Suurempi rökkiöistä. Kuva idästä.
- AKDG4569_1 Mickesböle Dragon torp. Kivijalka Dragons torpin pohjoispuoleisessa saarekkeessa. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4570_1 Snickars torppa Torpan kivijalka erottuu huonosti kasvillisuuden seasta. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4570_2 Snickars torppa. Torpan kellarin kuoppa.
- AKDG4570_3 Snickars torppa. Torpan paikka rinteessä tien vasemmalla puolen. Kuva etelästä.
- AKDG4571_1 Nällkärr. Torpan kivijalka. Kuva lännestä.
- AKDG4571_2 Nällkärr. Torpan paikka kuvan keskellä olevassa metsässä. Kuva luoteesta.
- AKDG4572_1 Mickelsböle Knutsbacka. Historiallinen asuinpaikka. Kuva idästä.
- AKDG4573_1 Mickelsböle Pillars, Bellas ja Elmattas. Historialliset kyläpaikat lännestä.
- AKDG4574_1 Mickelsböle Hornhattas. Historiallinen asuinpaikka, kuva lännestä.
- AKDG4575_1 Mickelsböle Stens. Historiallinen kyläpaikka. Kuva idästä.
- AKDG4576_1 Boberget. Rajamerkki, kuva idästä
- AKDG4576_2 Boberget. Rajamerkki, kuva idästä
- AKDG4577_1 Smedsbacka torppa. Torpan kellari on risukon peitossa. Kuva kaakosta.
- AKDG4577_2 Smedsbacka torppa. Torpan paikka tien vasemmalla puolella sähkölinjan kohdalla ja siitä eteenpäin. Kuva lounaasta.
- AKDG4578_1 Råfuruholmen. Rajamerkki, kuva luoteesta.
- AKDG4579_1 Rännarsten. Rajamerkin silmäkivenä on iso siirtolohkare. Kuva etelästä.
- AKDG4579_2 Rännarsten. Rajamerkki kaakosta.
- AKDG4579_3 Rännarsten. Rajamerkki luoteesta.
- AKDG4579_4 Rännarsten. Rajamerkki koillisesta
- AKDG4579_5 Rännarsten. Kaukaisimmat viisarikivikat kalliolla 200 metriä rajamerkit itäkoilliseen.
- AKDG4580_1 Illvarden. Pronssikautinen hautaröykkiö kallion päällä. Kuva lounaasta.
- AKDG4580_2 Illvarden. Röykkiön ympärillä on kettinki ja vieressä kuparinen muinaisjäännostaulu
- AKDG4580_3 Illvarden. Hautaröykkiö etelästä.
- AKDG4581_1 Sandvik. Hajotettu röykkiö kallion päällä. Kuva pohjoisesta.
- AKDG4582_1 Svartbäck Klobborna II. Kallion päällä oleva röykkiö. Kuva lännestä.
- AKDG4582_2 Svartbäck Klobborna II. Kallion alapuolella oleva röykkiö. Kuva lännestä.
- AKDG4582_3 Svartbäck Klobborna II. Kallion alapuolella oleva röykkiö. Kuva lounaasta.
- AKDG4583_1-2 Svartbäck Klobborna I. Röykkiö kuvattuna lounaasta
- AKDG4584_1 Bergudd Lervik. Röykkiö kuvattuna lounaasta
- AKDG4584_2 Bergudd Lervik. Röykkiö kuvattuna lännestä
- AKDG4585_1 Sköldvikbergen. Röykkiö kuvattuna etelästä.
- AKDG4585_2 Sköldvikbergen. Ketjuin ympäröity röykkiö ja kuparinen muinaisjäännostaulu. Kuva luoteesta.
- AKDG4586_1 Storjätun. Hautaröykkiön kivistä rakennettu puolustus/tähystysasema. Kuva luoteesta.
- AKDG4586_2 Storjätun. Hautaröykkiöstä on jäljellä vielä hieman kiveystä kallion päällä. Kuva lännestä.
- AKDG4587_1 Grindås. Kellarin kiviseinän jäännökset. Kuva lounaasta.
- AKDG4587_2 Grindås. Kaksi kellaria sijaitsee kuvan keskellä olevassa metsäsaarekkeessa. Kuva etelästä.
- AKDG4588_1 Kullo Lavers & Bros, kuva lounaasta.
- AKDG4589_1 Åminneby, kuva luoteesta.
- AKDG4590_1 Kullo Smeds, Lill-Antas ja Nykrans ovat sijainneet Smedsbackalla, jolla on nykyisin omakotitaloasutusta. Kuva kuvauskopterista etelästä.

- AKDG4591_1 Kullo Storbentgs. Kuva kuvauskopterista koillisesta.
 AKDG4592_1 Karleby. Kopterikuva etelästä.
 AKDG4593_1 Hindersbacka ja Svartså Koskos. Kuvauskopterin kuva pohjoisesta.
 AKDG4594_1 Åminneby Greis, kopterikuva pohjoisesta.
 AKDG4595_1 Kansikuva. Mustijoki laskee mereen inventointialueen itärajalla.

6. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

- Alanen, Timo ja Kepsu, Sauli 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere
- Dahlström, Svante 1937: Ryssugnarna och den ryska skärgårdsflottan. *Finskt Museum 1937*, s. 15-68
- Katavisto, Anja 1990: *Wanha Sköldvik*. Porvoo.
- Kuninkaallinen Merikartasto 1791-1796*. C.N. af Klerckerin johtama kartoitustyö Suomenlahdella. Atlasart. 2009.
- Selén, Göran 1996: *Porvoon pitäjä kautta aikojen I*. Porvoo.
- Seppälä, Sirkka-Liisa 1995: *Porvoon kaupungin ja Porvoon maalaiskunnan kiinteät muinaisjäännökset*. Porvoo. Porvoon museo.

Arkistolähteet

- Halinen, Petri 1991: Telegrafberget. Arkeologisen kohteen tarkistus. Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Hirviluoto, Anna-Liisa 1971: Klobbudden. Røykkiön tarkistus 13.10.1971. Arkeologisen kohteen tarkistus. Muinaistieteellinen toimikunta. Museoviraston arkisto.
- Jussila, Timo 2012: Porvoo. Tolkkinen-Nyby. Maakaasuputkilinjausten ja terminaalialueen muinaisjäänösinventointi 2012. Mikroliitti Oy. Museoviraston arkisto.
- Jussila, Timo 2013: Porvoo. Mt 170 parantamisalueen välillä Kyllö-Ernestas muinaisjäänösinventointi 2013. Mikroliitti Oy. Museoviraston arkisto.
- Katiskoski, Kaarlo 1990: Porvoon Mlk. Kulloo – Porvoon kaupunki Harabacka. Inventointi suunnitellulla maakaasuputkilinjalla. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.
- Katiskoski, Kaarlo 1991: Kulloo, urheilukenttä. Kivikautisen löytöpaikan tarkastus. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.
- Katiskoski, Kaarlo 1991: Mickelsböle Högbacka. Kivikautisen löytöpaikan tarkastus. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.

- Katiskoski, Kaarlo 1991: Kulloo, Rapså kern. Kivikautisen löytöpaikan tarkastus. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.
- Lesell, Kreetta 1998: Suomen Kantaverkko Oyj:n voimajohtolinjan maastoinventointi Länsisalmi (Vantaa) – Kymi (Kotka). Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Maaranen, Päivi 2006: Svartbäck Pedasändan 3. Painanteen ja ryssänuunin tarkastus. Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Maaranen, Päivi 2006: Svartbäck Pedasändan 2. Louhoksen tarkastus. Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.
- Munck, Marita ja Boström, Berit 1933: *Borgå sockens fasta fornlämningar samt förteckningar över fynd från förhistorisk tid*. Museoviraston arkisto.
- Perttola, Wesa 2009: Porvoo Estlink 2 – sähkönsiirtoyhteyden maaosuus historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi. Museovirasto, rakennushistorian osasto. Museoviraston arkisto.
- Rosendahl, Ulrika 2003: Nyländska sätes- och kungsgårdar från medeltid och 1500-tal. Grundutredning och inventering. Museiverket. Byggnadshistoriska avdelningen. Museoviraston arkisto.
- Seppälä, Sirkka-Liisa 1994: Porvoon kaupungin ja maalaiskunnan arkeologinen inventointi. Porvoon Museo. Museoviraston arkisto.
- Suhonen, Veli-Pekka 2003: Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi Itä-Uudellamaalla keväällä 2003. Museovirasto, rakennushistorian osasto. Museoviraston arkisto.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

Muut-lähteet

Åberg, Susanne 2013: Litorinameren ylin ranta Suomessa. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Geologian osasto.

Yleiskartta inventointialueesta ja kohteista. Punainen pallo = kiinteä muinaisjäännös. Keltainen pallo = muu kulttuuriperintökohde. Sininen pallo = Löytöpaikka

